

Історія і перспективи районування та реєстрації сортів волоського горіха (*Juglans regia* L.) в Україні

В. М. Меженський^{1,2}

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна, 03041, e-mail: mezh1956@ukr.net

²Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

Мета. Дослідити історію районування і реєстрації сортів волоського горіха в Україні. **Результати.** Волоський горіх з'явився в районуваному сортименті 1937 р. з рекомендаціями до вирощування його в сприятливих умовах Південного Сходу України. Через відсутність апробованих сортів про сортову культуру не йшлося. Уперше сорт волоського горіха народної селекції було районувано лише в 1954 р. За радянських часів сорти волоського горіха рекомендували до вирощування в 7 західних і південних областях України. Наприкінці ХХ ст. було районувано 4 сорти селекції Українського НДІ лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького та 9 сортів селекції Придністровської дослідної станції садівництва. Для прискорення реєстрації нових сортів її розпочали здійснювати за даними заявника, допускаючи післяреєстраційне випробовування для перевірки поведінки сортів за умов різних плодових зон. Упродовж цього часу до Державного реєстру сортів рослин було занесено 10 сортів селекції Нікітського ботанічного саду та низку сортів молдовської (7) і французької (6) селекції. Масове розмноження нових сортів і закладання ними промислових плантацій у зонах, де ці сорти попередньо не випробовувалися, призвело до вимерзання деяких насаджень. Процес реєстрації нових сортів вітчизняної та іноземної селекції триває і їхній перелік зростатиме. **Висновки.** Упродовж 1954–2018 рр. в Україні було районувано або занесено до Державного реєстру сортів рослин України 52 сорти волоського горіха, зокрема 34 – вітчизняної селекції. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні станом на 2018 р. містить 33 сорти волоського горіха, з них 16 вітчизняної та 17 іноземної селекції; 19 сортів вилучено з реєстру через не підтримання їх заявниками. Географічне розширення зон промислового вирощування волоського горіха потребує належного післяреєстраційного випробовування сортів для отримання достовірних даних щодо їхньої поведінки в умовах, відмінних від тих, де їх було дібрано.

Ключові слова: волоський горіх; *Juglans regia*; сорти; районування; Державний реєстр сортів рослин; реєстрація; післяреєстраційне випробовування.

Вступ

Волоський горіх (*Juglans regia* L.) є однією з найважливіших горіхових культур світового значення із загальним обсягом виробництва понад 3,5 млн тонн. Україна входить до шістки країн – найбільших світових виробників горіхів. Вона займає перше місце серед європейських країн, якщо не рахувати переважно азійську за географічним розташуванням Туреччину, виробляючи щорічно понад 100 тис. тонн нелущених горіхів [1]. Основні площі горіхових насаджень в Україні зосереджено в домогосподарствах, які забезпечують 99,9% валових зборів [2].

Щораз більший попит на горіхи і високий експортний потенціал волоського горіха посприяли розвитку сортової культури та створенню нових товарних насаджень, власники яких через необізнаність нерідко зазнавали значних збитків. Запобігти цьому могла б достовірна інформація щодо біологічних особливостей волоського горіха, його вимог до ґрунтово-кліматичних умов та ста- ну сортового районування.

Результати досліджень

Розвиток садівництва потребує переведення вирощування плодових культур на сортову основу. З кінця ХІХ ст. на Всеросійських з'їздах, які збиралися у зв'язку з виставками садівництва, намагалися визначити промислові сортименти для окремих регіонів України. Пізніше на губерньському рівні роз-

Volodymyr Mezhenskyj
<http://orcid.org/0000-0002-3154-1120>

робляли подібні сортименти для окремих губерній. Нові сортименти масового поширення було визначено в 1928 р. з переходом на іншу систему адміністративного управління й критичним переглядом наявних сортиментів [3]. Подальша стандартизація сортименту привела в 1937 р. до чергового уточнення з урахуванням найбільшої відповідності культур і сортів ґрунтово-кліматичним умовам конкретного адміністративного району та виробничо-економічним планам розвитку садівництва. До сортиментів вперше внесли волоський горіх [4]. Так, для приміських смуг Одеси, Миколаєва, Херсона, клімат яких, переважно, аналогічний кліматичним умовам усієї південної частини Одеської і Миколаївської областей, тобто сприятливий для культивування волоського горіха, пропонувалося вирощувати найкрупніші місцеві форми. Південна частина Молдавської АРСР, що тоді входила до складу УРСР, завдяки тепловому режиму, порівняно навіть з більшістю південних районів України, є сприятливішою для широко-

го розвитку садівництва. Тут рекомендувалося вирощувати великоплідні місцеві сорти з тонкою шкаралупою. Рекомендувалося вирощувати волоський горіх також у Наддністрянщині та північно-східній частині Молдавської АРСР. Найпридатніші для промислової культури волоського горіха райони Західної України на той час перебували під владою інших країн. Через відсутність апробованих сортів про сортову культуру волоського горіха не йшлося.

Уперше сорти волоського горіха було районено лише в 1954 р. За радянських часів вирощувати сортовий горіх рекомендувалося в 7 областях. Це були сорти народної селекції 'Бомба' (Івано-Франківська і Чернівецька обл.), 'Гроновий' (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька і Чернівецька обл.) і 'Паперовий' (Вінницька, Закарпатська й Івано-Франківська обл.). У 1991 р. сортимент було поповнено сортами районованими на півдні країни: 'Колгоспний' (Запорізька обл.) та 'Красавець' (Херсонська обл.) [5] (таблиця).

Таблиця

Сорти волоського горіха, зареєстровані в Україні

Рік реєстрації	Сорт
1954	Паперовий
1962	Бомба, Гроновий
1991	Колгоспний, Красавець
1995	Буковинська Бомба, Буковинський 2, Клішківський, Прикарпатський, Топорівський, Ярівський
1997	Буковинський 1, Курзім, Придністровський, Чернівецький 1
1998	Щепотьєвський
2007	Рудківський
2009	Costiujenschi, Calaraşchi, Chişiniovschi, Codrene, Corjeuţchi, Ferjean, Fernette, Fernor, Lunguiete, Schinoschi
2010	Карлик 3, Карлик 5, Подарунок Валентини, Пурпуровий
2011	Альмінський, Аркад, Боспор, Бурлюк, Конкурсний, Пам'яті Пасенкова, Meylannaise, Pieral, Ronde de Montignac, Frankette
2012	Чернівецький 2, Яблунівський
2015	ІНТР
2016	Легінь, Лисичанський, Пам'яті Затокового, Промінь, Слава Україні, Chandler
2017	Cazacu, Cogilniceanu

Відповідно до законів України «Про насіння» та «Про охорону прав на сорти рослин» було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2003 р. № 935 «Про Реєстр сортів рослин України». Згідно з нею на території України дозволяється господарське використання та продаж садивного матеріалу тільки тих сортів рослин, які пройшли державне випробування та занесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – ДР). Міністерство аграрної політики та продовольства України щорічно оприлюднює оновлений ДР. Наприкінці ХХ ст. до Державного ре-

єстру сортів рослин України було занесено низку сортів селекції Придністровської дослідної станції садівництва Інституту садівництва НААН України 'Буковинська Бомба', 'Буковинський 1', 'Буковинський 2', 'Клішківський', 'Придністровський', 'Прикарпатський', 'Топорівський', 'Чернівецький 1', 'Ярівський', які разом із пізніше зареєстрованими 'Рудківським', 'Чернівецьким 2' та 'Яблунівським' забезпечують можливість ведення сортової культури в зоні високоефективного виробництва та суміжних регіонах, де ґрунтово-кліматичні умови дають змогу їх успішно культивувати [6, 7] (рис. 1).

Рис. 1. Агроекологічне районування України за рівнями потенційної економічної ефективності товарних насаджень волоського горіха [8]

Для зони ефективного виробництва волоського горіха в зоні Степу рекомендовано сорти селекції Українського НДІ лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького 'Колгоспний', 'Красавець', 'Курзім' і 'Щепотьєвський'.

На початку ХХ ст. у країні склалася парадоксальна ситуація, коли за надзвичайного попиту на садивний матеріал нових перспективних сортів, останні дуже повільно реєструються. Було запропоновано новий порядок реєстрації сортів плодкових культур і прав на них для усунення негативного впливу часу на їхній комерційний обіг. Основні зміни стосувалися організації проведення кваліфікаційної експертизи з визначенням показників придатності сорту до поширення і відповідності його критеріям відмінності, однорідності та стабільності. Якщо раніше експертиза відбувалася на державних сортодослідних станціях, то за новим порядком її можливо проводити на дослідних полях заявника, який і здійснює всі обліки та спостереження й несе персональну відповідальність за достовірність отриманих результатів [9].

Тривалість процесу державної реєстрації сорту і прав на нього було скорочено з 2–10 років, коли тривала польова експертиза, до одного року, протягом якого проводиться формальна експертиза заявки, перевірка назви сорту, експертиза новизни і порівняльне оцінювання показників сорту, наведених заявником у документах заявки.

Важливим моментом нового порядку стала відмова від державної реєстрації сортів плодкових культур за відповідними плодови-

ми регіонами, яких у країні налічують 11 [10]. В усіх цих зонах існували державні сортодослідні станції, на яких здійснювалася кваліфікаційна експертиза протягом трьох років плодоношення. Натомість реєстрацію стали проводити за даними заявника без перевірки поведінки сортів в інших плодкових зонах, обмежуючись вказівками заявника про придатність сорту для зон Степу, Лісостепу і Полісся.

Такий порядок дійсно значно прискорив занесення нових сортів волоського горіха до ДР, кількість яких почала стрімко збільшуватися. На рисунку 2 наведено динаміку зростання загальної кількості сортів волоського горіха, зареєстрованих в Україні, з виокремленням сортів вітчизняної селекції, та кількість сортів у ДР за роками.

Для південних регіонів зони Степу, які належать до зони ефективного виробництва було рекомендовано сорти селекції Нікітського ботанічного саду–Національного наукового центру НААН України, зареєстровані у 2010–2011 рр.: 'Альмінський', 'Аркад', 'Боспор', 'Бурлюк', 'Карлик 3', 'Карлик 5', 'Конкурсний', 'Пам'яті Пасенкова', 'Подарунок Валентини', 'Пурпуровий'.

У ці роки різко виросла потреба в сортовому садивному матеріалі, дефіцит якого не міг бути перекритий розмноженням вітчизняних сортів із невідповідною промисловою базою, тому вільну нішу спробували зайняти нові виробники. Для успішнішого просування на внутрішньому ринку за поданням ТОВ «Технологічний центр горіхоплідних культур «Лінард» у 2009–2011 рр. було вперше зареєстровано сорти молдовської і

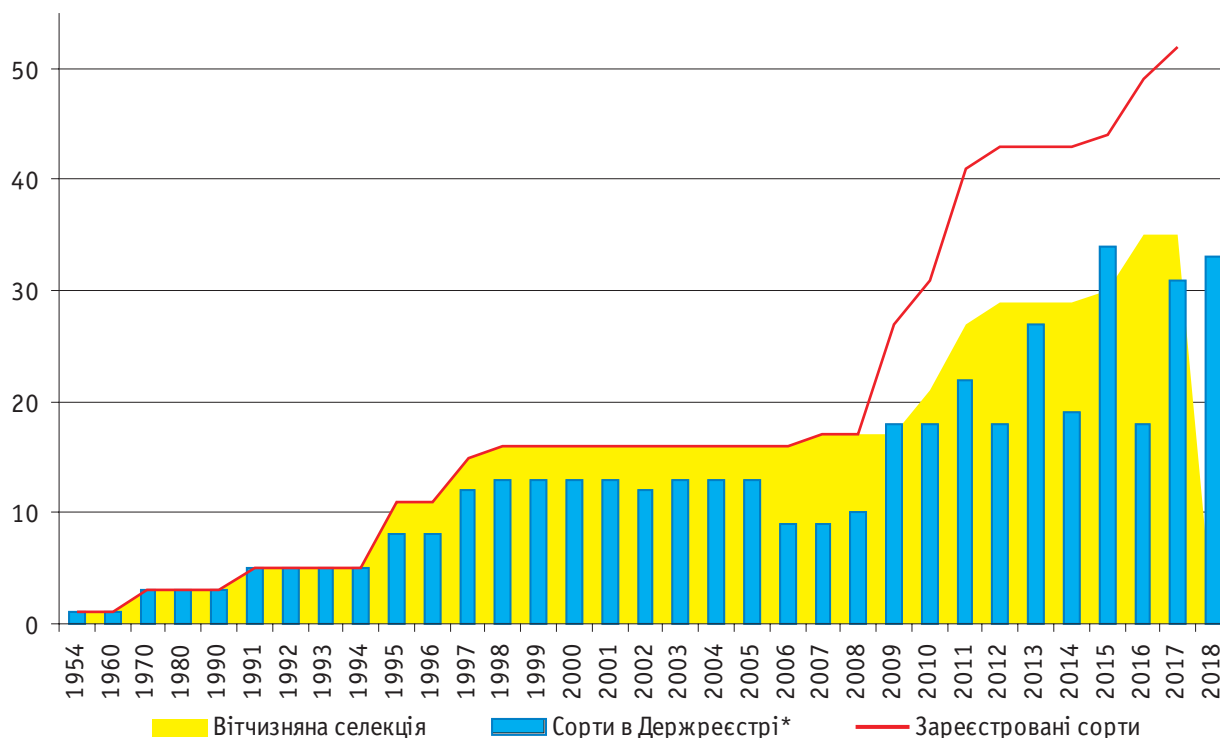

Рис. 2. Зареєстровані в Україні сорти волоського горіха

*Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні ведеться з 1992 р., раніше це були переліки районуваних сортів. Коливання кількості сортів у реєстрі пов'язано з вилученням із різних причин і, подекуди, з повторним занесенням певних сортів.

французької селекції, відповідно 'Costiujenschi', 'Calaraschi', 'Chişiniovschi', 'Codrene', 'Corjeuţchi', 'Lunguiete', 'Schinoschi' і 'Meylannaise' та 'Pieral', 'Ronde de Montignac', 'Ferjean', 'Fernette', 'Fernor' і 'Frankette'.

Останніми роками, з огляду на щораз більший попит на горіхи, що мають високий експортний потенціал, та садивний матеріал для створення високопродуктивних сортових промислових насаджень для виробництва якісної садовини, спостерігається зростання кількості заявників, якими виступають державні установи, приватні підприємства, що спеціалізуються на вирощуванні садивного матеріалу й суміжних питаннях культивування горіха в Україні, та приватні особи, що бажають отримати певні права на нові сорти волоського горіха. Так, упродовж останніх трьох років, новими заявниками сортів стали Дослідна станція помології ім. Л. П. Симиренка Інституту садівництва НААН України ('Промінь'), Олександр Пономаренко ('ІНТР'), В'ячеслав Затоковий ('Лисичанський', 'Пам'яті Затокового', 'Слава Україні'). Крім цих сортів вітчизняної селекції до ДР занесено іноземні сорти: американської 'Chandler' та молдовської селекції 'Cazacu' і 'Cogilniceanu'. Їхніми заявниками стали відповідно ТОВ «Український волоський горіх» та безпосередній

власник молдовський Науково-практичний інститут садівництва та харчових технологій. Придністровська дослідна станція садівництва Інституту садівництва НААН України зареєструвала новий сорт 'Легінь' [7].

Занесення сорту до Державного реєстру дозволяє його господарське використання і продаж садивного матеріалу ліцензованими розсадниками. Саме на це й зорієнтовані заявники нових сортів волоського горіха. Тим часом значний відсоток садівників, що займаються вирощуванням волоського горіха або планують таку діяльність, безпідставно вважають факт внесення сорту до Державного реєстру сортів рослин за аналог колишнього районування, особливо через вказівки про рекомендовані зони для вирощування цього сорту.

Такі вказівки, що містяться в ДР, повинні бути вилучені з нього, по-перше, тому, що начебто держава, а не заявник бере на себе відповідальність за рекомендації до вирощування цього сорту в тій чи іншій природній зоні, а по-друге, – через невідповідність прийнятого поділу території країни на зони Полісся–Лісостеп–Степ–(Крим–Карпати) зонам плодівництва України, яких налічується одинадцять разом з дванадцятьма підзонами. Так, наприклад, рекомендації Державного реєстру вирощувати зареєстро-

ваний сорт у Лісостепу, означають його пристосованість як до умов Буковини, так і до умов Слобожанщини, що не відповідає дійсності через значну кліматичну відмінність цих регіонів.

Насправді висновки щодо доцільності культивування того чи іншого сорту в конкретних ґрунтово-кліматичних умовах можна зробити тільки після відповідного випробування. Такі дані, здебільшого, відсутні, бо сорти належним чином вивчали тільки в установах-оригінаторах. У разі садіння промислового саду в невідповідних вимогам сорту регіонах, розміри та якість урожаю можуть не виправдати сподівань, а дерева постраждати від несприятливих погодних умов. Наслідки підмерзань, особливо молодих дерев, можуть негативно впливати на врожай тривалий час. В умовах Немирівської сортодільниці у Вінницькій області дерева переважної більшості сортів волоського горіха, занесених до ДР останніми роками, щорічно обмерзають [В. І. Деркалюк, персон. повід.].

На піку ажіотажного попиту на сортовий садивний матеріал, саджанцями зареєстрованих сортів, насамперед молдовської і французької селекції, закладали промислові сади там, де ці сорти не випробовувалися, унаслідок чого траплялися випадки масового вимерзання насаджень (рис. 3, 4).

Запровадження нового порядку реєстрації сортів позитивно вплинуло на терміни впровадження нових сортів у виробництво. Водночас сподівання щодо можливості розподілу зареєстрованих сортів за плодовими зонами за результатами післяреєстраційного випробування [9], виявилися марними. Ні держава, ні заявники не здійснюють післяреєстраційного випробування сортів у різних зонах для повнішого вивчення та комерційного поширення. Цю функцію варто

взяти на себе об'єднанням горіхівників, які повинні бути зацікавленими в цьому.

Заявник передає колекційні зразки сорту для створення ознакової референсної колекції з метою контролю за збереженістю ідентифікаційних ознак сорту та перевірки характеристик, наведених у документах заявки. Нині місцем розташування такої колекції визначено філію Українського інституту експертизи рослин Сумський ОДЦЕСР, який знаходиться в найсуворішій за кліматичними умовами зоні, яка визначена як зона нетоварного виробництва волоського горіха [2]. За таких умов можна буде перевірити зимостійкість сортів, що занесені до ДР останнім часом.

Нині в Україні розпочався новий етап масового вивчення місцевих форм волоського горіху з метою добору придатних для ведення промислової культури в ширших обсягах на більшій території. Водночас зі створенням сортових насаджень, закладання плантацій матеріалом насінневого походження, насамперед скороплідних форм, розширює можливості виробництва горіхів та добору перспективних форм, адаптованих для вирощування в різних природних зонах України.

У Державному реєстрі сортів рослин України на 2018 р. відсутні сорти народної селекції 'Бомба', 'Гроновий', 'Паперовий', а також селекції Українського НДІ лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького 'Колгоспний', 'Красавець', 'Курзім', 'Щепотьєвський', селекції Придністровської дослідної станції садівництва 'Придністровський', селекції Нікітського ботанічного саду 'Альмінський', 'Аркад', 'Боспор', 'Бурлюк', 'Карлик 3', 'Карлик 5', 'Конкурсний', 'Пам'яті Пасенкова', 'Подарунок Валентини', 'Пурпуровий', молдовський 'Calarașchi', зареєстрований ТОВ

Рис. 3. Сортний горіховий сад пошкоджений морозами (Молдова, вересень 2015 р.)

Рис. 4. Сортний горіховий сад пошкоджений морозами (Черкащина, серпень 2016 р.)

«Технологічний центр горіхоплідних культур «Лінард», бо заявники їх не підтримують.

Висновки

Упродовж 1954–2018 рр. в Україні було районовано або занесено до ДР 52 сорти, зокрема 34 – вітчизняної селекції. Державний реєстр сортів рослин України на 2018 р. містить 33 сорти, з них 16 вітчизняної селекції (Придністровської дослідної станції садівництва і Дослідної станції помології ім. Л. П. Симиренка Інституту садівництва НААН України та приватних осіб – О. Пономаренка і В. Затокового) та 17 сортів французької, молдовської й американської селекції. Промислові насадження зареєстрованих сортів за межами регіонів їхнього походження варто закладати тільки з урахуванням результатів післяреєстраційного випробування.

Використана література

1. FAOSTAT / Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>
2. Наукові основи та складові Галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні / за ред. Г. М. Сатіної. Київ : Логос, 2011. 100 с.
3. Симиренко В. Л. Часткове сортознавство плодкових рослин. Т. 1 : Яблуня. Київ : Аграрна наука, 1995. 455 с.
4. Шабловський Б. Й., Дем'янець Є. Ф., Ардатов М. М. та ін. Ассортименти плодкових і ягідних культур УРСР. Київ ; Харків : Держсільгоспвидат УРСР, 1938. Вип. 27. 335 с.
5. Районовані сорти сільськогосподарських культур по Українській РСР на 1991 рік. Київ : Урожай, 1990. 267 с.
6. Реєстр сортів рослин України на 2001 р. Київ : Алефа, 2001. 139 с.
7. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2018 р. (станом на 16.05.2018). Київ, 2018. URL: <http://sops.gov.ua/uploads/page/5afd2e556ba13.pdf>
8. Омельченко І. К., Гриник І. В. Садівнича наука України: минуле, сьогодення, перспективи. Київ : Преса України, 2012. 527 с.
9. Гончар О. М., Ткачик С. О. Нові підходи в організації державної реєстрації сортів та прав на них плодкових, ягідних, горіхоплідних культур та винограду. *Сортовивчення та охорона*

прав на сорти рослин. 2005. № 1. С. 21–27. doi: 10.21498/2518-1017.1.2005.66830

10. Гуцин М. Ю. Экологические основы размещения плодовых и ягодных культур в Украинской ССР : доклад-реферат ... д-ра с.-х. наук : 06.536 / Укр. с.-х. академия. Киев, 1969. 112 с.

References

1. FAOSTAT / Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from www.fao.org/http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC
2. Satina, H. M. (Ed.). (2011). *Naukovi osnovy ta skladovi Haluzevoi prohramy rozvytku horikhivnytstva v Ukraini* [Scientific bases and components of the sectoral program for nut growing development in Ukraine]. Kyiv: Logos. [in Ukrainian]
3. Symyrenko, V. L. (1995). *Chastkove sortoznavstvo plodovykh roslyn. T. 1: Yablunia* [Particular variety knowledge of fruit plants. Vol. 1. Apples]. Kyiv: Ahrarna nauka. [in Ukrainian]
4. Shablovskiy, B. Y., Demianets, Ye. F., Ardatiev, M. M., Donchuk, I. N., Hushchyn, M. Yu., Tarasenko, M. P., & Petrenko, M. Ye. (1938). *Asortymenty plodovykh i yagidnykh kultur URSR* [Assortments of fruit and small fruit varieties of Ukraine]. (Vol. 27). Kyiv; Kharkiv: Derzhsilhospydav URSR. [in Ukrainian]
5. *Raionovani sorty silskohospodarskykh kultur po Ukrainskii RSR na 1991 rik* [The zoned varieties of field crops in the Ukrainian SSR on 1991]. (1990). Kyiv: Urozhai. [in Ukrainian]
6. *Reiestr sortiv roslyn Ukrainy na 2001 rik* [Register of plant varieties of Ukraine on 2001]. (2001). Kyiv: Alefa. [in Ukrainian]
7. *Derzhavnyi reiestr sortiv roslyn, prydatnykh dlia poshyrennia v Ukraini na 2018 rik* [State Register of plant varieties suitable for cultivation in Ukraine on 2018]. (2018). Retrieved from <http://sops.gov.ua/reestratsiya-prav/reiestry/reiestr-sortiv-roslyn-ukrainy> [in Ukrainian]
8. Omelchenko, I. K., & Hrynyk, I. V. (2012). *Sadivnycha nauka Ukrainy: Mynule, sohodennia, perspektyvy* [Horticultural science in Ukraine: Past, today, prospects]. Kyiv: Presa Ukrainy. [in Ukrainian]
9. Honchar, O. M., & Tkachyk, S. O. (2005). New approaches in the organization of the state registration of fruit, small-fruit and nut varieties and property rights protection. *Plant Varieties Studying and Protection*, 1, 21–27. doi: 10.21498/2518-1017.1.2005.66830 [in Ukrainian]
10. Hushchin, M. Yu. (1969). *Ekologicheskie osnovy razmeshcheniya plodovykh i yagidnykh kul'tur v Ukrainской SSR* [Ecological bases for fruit and small-fruit varieties cultivation in the Ukrainian SSR] (Report and abstract of Dr. Sc. Thesis). Ukrainian Agricultural Academy, Kyiv, Ukraine. [in Russian]

УДК 634.511 (477)

Меженский В. Н.^{1,2} История и перспективы районирования и регистрации сортов грецкого ореха (*Juglans regia* L.) // Plant Varieties Studying and Protection. 2018. Т. 14, № 2. С. 137–143. <https://doi.org/10.21498/2518-1017.14.2.2018.134759>

¹Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, ул. Героев Оборона, 15, г. Киев, 03041, Украина, e-mail: mez1956@ukr.net

²Украинский институт экспертизы сортов растений, ул. Генерала Родимцева, 15, г. Киев, 03041, Украина

Цель. Изучить историю районирования и регистрации сортов грецкого ореха в Украине. **Результаты.** Грецкий орех появился в районированном сортименте 1937 г. с рекомендациями выращивать его в благоприятных условиях Юго-Востока Украины. Из-за отсутствия апробированных сортов речь не шла о сортовой культуре. Впервые сорт грецкого ореха народной селекции был районирован только в 1954 г. В советские времена сорта грецкого ореха рекомендовали к выращиванию в 7 за-

падных и южных областях Украины. В конце XX ст. были районированы 4 сорта селекции Украинского НИИ лесного хозяйства и агролесомелиорации имени Г. М. Высоцкого и 9 сортов селекции Приднестровской опытной станции садоводства. Для ускорения регистрации новых сортов ее начали осуществлять по данным заявителя, допуская послерегистрационное испытание для проверки поведения сортов в условиях различных плодовых зон. В это время в Государственный реестр сортов растений

были занесены 10 сортов селекции Никитского ботанического сада и ряд сортов молдавской (7) и французской (6) селекции. Массовое размножение новых сортов и закладка ими промышленных плантаций в зонах, где эти сорта предварительно не испытывались, привели к вымерзанию некоторых насаждений. Процесс регистрации новых сортов отечественной и иностранной селекции продолжается и их перечень будет увеличиваться.

Выводы. В течение 1954–2018 гг. в Украине были районированы или занесены в Государственный реестр 52 сорта грецкого ореха, в т.ч. 34 – отечественной селекции. Государственный реестр сортов растений, пригодных для

распространения в Украине на 2018 г. включает 33 сорта грецкого ореха, из них 16 отечественной и 17 иностранной селекции; 19 сортов исключены из реестра из-за не поддержания их заявителями. Географическое расширение зон промышленного выращивания грецкого ореха требует соответствующего послерегистрационного испытания сортов для получения достоверных результатов относительно их поведения в условиях, отличных от тех, где они были отобраны.

Ключевые слова: грецкий орех; *Juglans regia*; сорта; районирование; Государственный реестр сортов растений; регистрация; послерегистрационное испытание.

UDC 634.511 (477)

Mezhenskyj, V. M.^{1,2} (2018). History and prospects of zoning and registration of walnut (*Juglans regia* L.) varieties. *Plant Varieties Studying and Protection*, 14(2), 137–143. <https://doi.org/10.21498/2518-1017.14.2.2018.134759>

¹National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 15 Heroiv Oborony St., Kyiv, 03041, Ukraine, e-mail: mezh1956@ukr.net

²Ukrainian Institute for Plant Variety Examination, 15 Henerala Rodymytseva St., Kyiv, 03041, Ukraine

Purpose. To study the history of zoning and registration of walnut varieties in Ukraine. **Results.** The walnut has occurred in the zoned assortment of 1937 with recommendations for growing in the favourable conditions of the southeast of Ukraine. Due to the absence of approbated walnut varieties it was not discussed about varietal culture. For the first time the walnut variety of national breeding has been zoned only in 1954. In Soviet period walnut varieties were recommended for cultivation in 7 western and southern regions of Ukraine. In the end of XX century 4 varieties of H. M. Vysotskyi Ukrainian Research Institution of Forestry and Sylvicultural Reclamation breeding and 9 varieties of Prydnistrovska Experimental Station of Horticulture breeding have been zoned. To boost up the registration of new walnut varieties it have started to carry out according to the applicant's data, supposing after-registration tests under conditions of various horticultural regions. At this time 10 varieties of the Nikitskyi Botanical Garden breeding and a number of varieties of both the Moldavian (7) and the French (6) breeding have been registered in the State Regis-

ter of plant varieties. Mass reproduction of new walnut varieties and use them in industrial plantations in the regions without preliminarily tests, have led to a frost-killing of some plantations. Process of registration of new walnut varieties of both national and foreign selection is proceeding and their list will be increase. **Conclusions.** 52 walnut varieties were zoned or registered in the Ukrainian State Register, including 34 varieties of national selection within 1954–2018. The State Register of plant varieties of Ukraine (on the date 2018) comprises 33 walnut varieties, including 16 varieties of national breeding and 17 varieties of foreign breeding. 19 varieties were excluded from the Register because they were not maintained by their applicants. Geographical dilating for walnut industrial cultivation demands corresponding after-registration testing for reception of authentic results concerning their behavior in the conditions which are distinct from where they have been originated.

Keywords: walnut; *Juglans regia*; varieties; zoning; State Register of plant varieties; registration; after registration testing.

Надійшла / Received 07.03.2018

Погоджено до друку / Accepted 18.05.2018